

Ils Grischuns, ils Vuclinais e lur istorgia

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ La Vuclina, cun ils contadis da Buorm e da Clavenna, e las Trais lias reticas han sa spartidas dal 1797. Per quella commemoraziun ha la terza classa secundara da Brusio, cun ses scolast *Dario Monigatti*, elavurà ina bella brochura, edida da Menghini a Puschlav («I Grigioni a Tirano 1512–1797»), che finescha uschia (jau translatesch): «Nus, giuven da la Val Puschlav, ans sentin vairamain er in pau burgais da la Vuclina. Noss cors na battan betg mo culturalmain vers il sid. Ins duai tuttina pensar a noss nums da famiglia, a nossas tattas, al tren dal Bernina che va giu fin Tiraun. Blers da nus possedan curtins, vignas, aclas e chasas en la Vuclina (...). Perquai sperainsa che las relaziuns ed ils barats tranter Grischuns e Vuclinais na vegnian betg mo mantegnids, ma anzi rinforzads en tut ils chomps.»

Pliras societads ed uniuns dal Grischun e da la provinza da Sondrio han gist commemorà ils duatschient onns da bun vischinadi cun ina dieta da trais dis en lezza citad, a Clavenna ed a Tiraun. Da las bleras personas che han pinà il congress sajan numnadas mo trais: *Bruno Ciapponi*, directur dal museum da Tiraun, *Georg Jäger*, parsura da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna, e *Guglielmo Scaramellini*, da Clavenna, professer a l'universitad da Milaun.

Quella scuntrada, malgrà la gronda valur da bunamain tuts ils referats, n'era tuttavia betg reservada per specialists. Ins fascheva part da la dieta cun grond engaschament en salas fullanadas. Las

Carta geografica da las Trais lias e lur terra subdita.

crisis d'identitad actualas, tant en Svizra sco en Italia, stimuleschan la gliueda reponderar sia istorgia e d'ir en tschertga da sias ragischs; plirs referents han duvrà l'expressiun «le nostre radici».

La veglia Confederaziun dals tredesch chantuns ha pudì conservar las terras subditas che furman oz il Tessin. Pertge insumma han las Lias pers lur atgnas

terras subditas, pia la Vuclina, Buorm e Clavenna? Ils referents che han tractà questa dumonda han respundi unanimamain ch'il sistem politic da las Lias, ordvart pesant, las haja impedidas d'agir cun la sveltezza convegnenta. Il parsura da la Societad d'istorgia grischuna, *Silvio Färber*, ha tratg endament la sentenza: «L'istorgia chastia tgi che riva me-

mia tard.» La brama da s'entupar puspè e da scuvrir ensemen las ragischs reticas cuminaivlas è uschè ferma ch'ins ha giavischà da pliras varts ina segunda dieta sco cuntinuaziun da lezza. Temas dessi segir pli co avunda. Alura tutgessi al Grischun da dar albiert a la raspada. In rom degn fiss segir il «borgo» da Puschlav cun sias giassas signurilas e ses

buns hotels. Là pudess ins preschentar l'istorgia dal Grischun a noss vischins vuclinais, tant pli ch'els vulan savair daplì davart il federalissem e la plurilinguitad, sco che jau hai constatà en lungas discussiuns cun plirs partecipants. Speranza reusseschi d'organisar puspè ina tala scuntrada cun noss vischins vuclinais!